

200 jaar algemene begraafplaats Zuilen

Maandag 18 maart 1782 werd te Zuilen Maria van Zandbeek begraven. Een gebeurtenis van weinig belang, ware het niet, dat deze „jonge vrijster” niet in de kerk of op het kerkhof bijgezet werd, maar op een nieuwe begraafplaats buiten het dorp.

Hiermee was in Zuilen, als eerste plaats in Nederland, een einde gekomen aan het begraven in en rond de kerk.

De vijfde augustus van het jaar daaraan voorafgaande behandelden Gedeputeerde Staten 's Lands van Utrecht een request van schout en schepenen van Zuilen en Swesereng. Dezen verklaarden, dat de heer van Zuilen „uit aanmerkinge, dat het begraven der dooden in de kerk te Zuylen wegens den kleinen omtrek van dezelve en het aantal der lijken welke van tijd tot tijd daarin begraven worden, zeer nadelig was voor de in en opgezetenen, die aldaar ter kerke kwamen en het niet zonder reden te vrezen was, dat de vergiftige uitwaseming, die ten grafzarken uitademt, zeer nadelig was aan de gezondheid der levenden” een stuk land, even buiten het dorp Zuilen, beschikbaar had gesteld om er een begraafplaats van te maken.

Enkele dagen eerder, de 30e juli, was er een vergadering geweest van alle eigenaren van graven en deze hadden dit voorstel en een verder plan daartoe goedgekeurd. Wat het plan precies inhield en wat er zich tijdens deze bijeenkomst heeft afgespeeld, is niet meer na te gaan. Hoewel al tientallen jaren in dissertaties en verhandelingen op de bezwaren van het begraven in de kerken werd gewezen en ofschoon de discussie over dit onderwerp in verlichte kringen ongetwijfeld levendig geweest zal zijn, was men in de praktijk niet verder gekomen, dan een enkele privé-begraafplaats: „Ter Navelgving” te Scheveningen. Te vermoeden valt dan ook, dat niet alle eigenaren zondermeer met deze nieuwerwetsigheden hebben ingestemd. Immers, een oppassend burger behoorde in de kerk, liefst zo dicht mogelijk bij de preekstoel, begraven te worden; buiten, op het kerkhof was de plek voor de armen. Mogelijk heeft Willem René van Tuyl van Serooskerken ook hierin een belangrijke rol gespeeld, immers hij was niet alleen heer van Zuilen, in welke hoedanigheid hij schepenen en andere functionarissen aanstelde, hij was er ook groot-grond- en huizenbezitter en tevens industrieel. Zijn argumenten zouden zo, wellicht niet geheel van harte, toch voor velen doorslaggevend geweest kunnen zijn.

Bij het Provinciaal Utrechts Genootschap werd op 30-11-1781 een verhandeling ingeleverd over het begraven op - en de aanleg van een begraafplaats.

Aan de hand hiervan en aan de hand van aantekeningen in rekeningen, het begraafboek van Zuilen en het

request valt het plan voor de aanleg van de Zuilense begraafplaats te reconstrueren.

De verhandeling, die begint met het kwalijke van de praktijk van het begraven in de kerken aan te tonen, gaat spoedig over in een praktische handleiding voor de aanleg van een algemene begraafplaats.

De opsteller wil enige middelen aan de hand doen om „de lijken op een andere plaats, dan in de kerken te begraven, een zaak door zommigen reeds loffelijk begonnen, algemeen te maken.” En passant valt hij dan nog eens uit over de diep gewortelde vooroordelen „bij den groote hoop der menschen”.

Hij wenst, dat door „hoog gezag”, buiten de steden en dorpen een geschikte plaats ter algemene begraving wordt afgezonderd. De enige eis, die aan zo'n stuk land gesteld zou moeten worden, is dat het hoog genoeg ligt, om de lijken niet in het water te laten rusten. Wanneer het gekozen perceel te laag ligt, kan het opgehoogd worden met aarde, die vrijkomt met de aanleg van een sloot er rondom. De begraafplaats moet als zodanig, door een muur of door bomen worden afgescheiden.

Ze moet groot genoeg zijn om aan een ieder voldoende plaats te bieden, ook aan de armen. De eigenaren van graven in de kerk, zouden naar evenredigheid graven op de nieuwe begraafplaats toegewezen moeten krijgen. De kosten van de hele operatie zouden door de gemeenschap gedragen moeten worden. Eventueel zouden bezitters van een eigen graf, dit op eigen kosten, kunnen laten ombouwen tot een grafkelder.

De schrijver maakt alleen een uitzondering voor monumenten van landswege opgericht voor zeer verdienstelijke vaderlanders, deze zouden tot lering ende vermaan, een functie in de kerken behouden. Tenslotte stelt hij, dat „de aart van ons gemeenebest” niet toelaat deze veranderingen af te dwingen.

Hoe frappant is de overeenkomst met de gang van zaken bij de aanleg van de Zuilense begraafplaats.

De heer van Zuilen stelde grond ter beschikking. Gedeputeerde Staten authoriseerden schout en schepenen om voor f 700,- obligaties, eigendom van het dorp, te verkopen, om met de opbrengst daarvan de begraafplaats in te richten. Dit gebeurde dus buiten lasten van de eigenaren van de graven. Het stuk land werd omheind met een muur en een haag, nadat het vermoedelijk eerst enigszins opgehoogd was.

Een deel van de begraafplaats werd bestemd voor de minvermogenden. Deze zogenaamde „armenplaats” lag dicht bij het knekelhuis. Hier werden o.a. begraven: een jonggeboren meisje, gevonden in het secreet van het Huis te Zuilen (4-11-1799) en de drie maanden oude vondeling Julius Trouvee (6-10-1804).

Aan vermogenden werd toestemming verleend hun

graven om te laten bouwen tot grafkelders, natuurlijk op eigen kosten. Het voorlaatste punt, betreffende de grote monumenten, dit was voor Zuilen niet van toestemming. Over het laatste punt, de vrije keuze, is al eerder in dit verhaal een opmerking gemaakt.

De nieuwe begraafplaats kwam onder beheer van de hervormde gemeente.

Haar kerkmeesters beheerden de inkomsten vanwege het begraven en uit de verkoop van de graven. Tevens regelden zij het groot onderhoud.

Een van de uitgaven, die de kerkmeesters verantwoordden, was het ophogen van de weg naar de begraafplaats (1805).

Voor normale onderhouds en schoonmaakwerkzaamheden werd een inwoner van Zuilen aangesteld. Hij verdiende daar zo'n zeven gulden per jaar mee.

Waarschijnlijk heeft in de beginjaren een apart fonds bestaan voor het onderhoud. In maart 1783 legateerde Nicolaas van Ruiten, een inwoner van Zuilen, de voor die tijd niet onaanzienlijke som van 500 gulden aan dit fonds. Hoewel dit testament een jaar later door het overlijden van de testateur bevestigd werd, is dit bedrag niet in de rekening van de kerkmeesters terug te vinden, evenmin als de 700 gulden van de obligaties die van gemeentewege verkocht mochten worden. Ook werden er geen uitgaven i.v.m. de aanleg van de begraafplaats geboekt.

Sinds het einde van de jaren '80 komen er echter regelmatig posten vanwege onderhoud op de kerkrekeningen voor.

Bestond er in de eerste jaren alleen vanuit Zuilen belangstelling voor de begraafplaats, na 1786 gaan ook Utrechtse en Amsterdams burgerfamilies tot aanschaf van graven hier over. Deze werden vrijwel allemaal omgebouwd tot grafkelders. Zo hadden omstreeks 1800 onder andere de families Hovy, Drost, Schutte Hoyman, Leyssius en Loofs hier hun eigen grafsteden.

De koopsommen liepen snel op van f 25,— tot f 40,— per graf.

Ook de van Tuyll van Serooskerken's hadden hier twee grafruimten, waar ze overigens de eerste honderd jaar geen gebruik van maakten.

Met betrekking tot het onderhoud en instandhouden van deze graven werden door sommigen testamentaire beschikkingen getroffen. Zo ordonneerden Jacob Drost en Petronella van Geenhuysen, beide te Amsterdam, in 1806, dat hun grafkelder na de teraardebestelling van de laatststervende niet meer geopend zou mogen worden gedurende de tijd van 100 jaren. Na het verstrijken van deze termijn zou het graf, afgevuld met zand en gesloten met de steen, aan de tijd prijsgegeven moeten worden.

Voor de kosten en de moeite van het onderhoud werd de rente van f 3.000,— gelegateerd. Deze en soortgelijke beschikkingen zullen door de kerkmeesters met graagte geaccepteerd zijn. Waarschijnlijk niet geheel tot genoegen van hun opvolgers in het begin van deze eeuw. Dezen konden eerst na veel opsporingen naar een correspondentie met nabestaanden en familieleden

den enkele graven ruimen, althans de vergane werken verwijderen en daarvoor hardstenen paaltjes plaatsen. Van de Zuilense bevolking in de achttiende eeuw, was ongeveer twee-vijfde rooms-katholiek. Zuilen had echter geen katholieke kerk. Voor kerkdiensten gingen men naar Maarssen. Toch werd men in de Zuilense hervormde kerk of op het kerkhof daarnaast begraven. Zo hadden ook enkele katholieke families eigen graven. Deze verhuisden mee naar de nieuwe begraafplaats en aldaar op de vierde rij kwamen naast elkaar te liggen de graven van de families Hubing, Heiligenberg, van Miltenburg, Brans, van Nes, van Oostveen en van van Vredendaal.

De grond van de begraafplaats, ter beschikking gesteld door Willem René van Tuyll van Serooskerken, blijkt omstreeks 1832 eigendom te zijn van de burgerlijke gemeente Zuilen. Voor 1811 heeft echter geen wettige overdracht van de 105 m² of 10,5 roeden zoals ze in het oudste kadaster beschreven staan, plaatsgevonden. Is dit na 1811 gebeurd of heeft men omstreeks 1832 maar aangenomen dat het gemeenteeigendom was? In 1902 blijkt de grond op naam van de huidige eigenaar, de Hervormde Gemeente te staan.

Met dien verstande, dat de Hervormde Gemeente Zuilen een tiental jaren geleden opgegaan is in Herv. Gem. Utrecht en deze nu de feitelijke eigenaar is.

Hein Vera

Bronnen:

G.A.U. Archief Hervormde Gemeente Zuilen no. 167 (kerkrekningen)

G.A.U. Archief Hervormde Gemeente Zuilen no. 157 (testamenten).

Archief Utrechts Provinciaal Genootschap 29 8, verhandeling 106 met betrekking tot de verhandeling valt nog op te merken dat deze anoniem werd ingeleverd. De schrijver was vermoedelijk wel lid van het Genootschap. Dit zou dan W. R. v. Tuyll van Serooskerken als auteur uitsluiten. Deze was enige jaren eerder wel aangezocht als lid, maar had voor die eer bedankt.

Collectie Doop- Trouw- en Begraafboeken no. 193 (begravingen Zuilen).

R.A.U. Archief Staten van Utrecht no. 265 5 aug. 1781.

Historische tuinen. parken en buitenplaatsen

Buitenplaatsen in Kennemerland, langs de Vecht en in 's-Gravenland, in de Stichtse Lustwarande, havezaten in Overijssel en Gelderse kastelen. Juist de laatste jaren geven deze buitenplaatsen met hun historische tuinen en parken iets van hun beslotenheid prijs. Steeds meer worden zij - geheel of gedeeltelijk - opengesteld voor het publiek. Ook wordt onderkend, dat wat families generatie na generatie in stand hebben gehouden en waar zij vorm aan hebben gegeven,

(vervolg op pag. 87)